



Munich Personal RePEc Archive

Industry Clusters in Regional Development

Skokan, Karel

VSB-Technical University of Ostrava, The Faculty of Economics

2002

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/12372/>
MPRA Paper No. 12372, posted 28 Dec 2008 03:41 UTC

Karel Skokan*

Industry Clusters v regionálním rozvoji („Odvětvová seskupení firem“)

Abstract

The concept of „Industry Clusters“ has become very popular in the vocabulary of regional planners and researchers throughout the world in the last decade, namely in the United States, European Union and generally in OECD countries. However it has been not known on the Czech Republic yet. The paper aims to introduce the industry cluster concept and definition, the ways of cluster identification, the factors affecting cluster development and their contribution to regional development policies. The example of preliminary industry cluster analysis in Moravia Silesia region in the Czech Republic is presented in the conclusion and the potential clusters are identified.

Klíčová slova: Cluster, analýza průmyslových odvětví, regionální rozvoj

Key words: Cluster, industry analysis, regional development

JEL klasifikace: L52, R38, R58

1. Úvod

„Odvětvová seskupení firem“ (Industry nebo industrial clusters¹) se staly v posledních letech velmi populárním pojmem v teorii i praxi lokálního a regionálního rozvoje. Je běžný jak ve Spojených státech a Kanadě, tak na evropském kontinentě –zejména v severní Itálii, Velké Británii, ale i v Německu, Dánsku, Finsku, Švédsku a dalších zemích Evropské unie a problematikou clustrů se zabývají i výzkumné týmy v rámci OECD. Překlad do češtiny dosud není ustálen (od návrhu autora na „seskupení“, přes shluky, hrozny apod.), proto bude dále používán v textu anglický název.

Pojem clustru není v regionální ekonomii nový. A. Marshal se již počátkem 20. století ve svých Principles of Economics zabýval problematikou seskupování firem určitých odvětví („industrial districts“) ve specifických geografických oblastech. Tyto „districts“ se vyznačovaly vysokou mírou propojenosti podniků [1]. Důvodem byly lokalizační úspory, které s projevovaly např. jako přitažlivost pro firmy dodávající vstupy nebo specializované služby pro odvětví, vytvoření zásoby specializované pracovní síly s nezbytnými znalostmi a dovednostmi pro odvětví, firmy vyrábějící výrobní zařízení pro odvětví, předávání znalostí a technického pokroku mezi firmami. V těchto oblastech navíc existovala zvláštní atmosféra daného odvětví odvozená od formálních i neformálních kontaktů a zvyků, pracovních postupů a tradic. Lokalizační úspory zvyšují konkurenceschopnost odvětví v oblasti a v samém důsledku přinášejí výhody ve výrobě i obchodu.

Myšlenka odvozovat místní a regionální rozvoj od odvětvových struktur soustředěných kolem tzv. „růstových pólů“ v geografické oblasti je již také dlouho v regionální teorii zakotvena (Perroux, Hirschman). Od 60. let minulého století po zahájení poklesů výroby mnohých clustrů „tradičních odvětví“ (ocel, textil, doky, apod.) se snažily regionální politiky různých států diverzifikovat regionální ekonomiky spíše přivedením nových odvětví do

* Ing. Karel Skokan, Ph.D., Ekonomická fakulta VŠB-TU Ostrava, karel.skokan@vsb.cz

¹ V době publikování příspěvku pojem „klastr“ nebyl v české regionální odborné literatuře dosud zaveden

regionů před stimulací růstu stávajících silných stánek regionů s využitím podpory inovací. Navíc se objevily argumenty, že dopravní náklady tvoří jen malou část celkových nákladů, a tedy geografická blízkost není významná.

Teprve v 80. a 90. letech 20. století se začalo uznávat, zejména ústy amerických a evropských regionalistů, že odvětví včetně tzv. „nových odvětví“ jsou často geograficky koncentrována do určitých oblastí, ve kterých se objevují podniky konkurenceschopné na globálních trzích, tj. výrazně exportně orientované. V plánování rozvoje regionů zejména v souvislosti s využíváním inovací jsou současným trendem právě politiky, které využívají odvětvových seskupení – industry clusters. Představují výrazný posun od tradičních přístupů k regionálním rozvojovým programům, které byly orientovány na podporu rozvoje individuálních firem.

Argumentem pro tyto změny není fakt, že by vlády mohly vytvářet clustry, ale mohou napomoci ve vytváření podnikatelského, inovačního a institucionálního prostředí, které podpoří úspěch clustrů.

K problematice odvětvových seskupení (clustrů) existuje celá řada literárních odkazů, které byly zpracovány v posledních deseti letech. Literatura se soustřeďuje zejména na tři okruhy problémů:

1. Různé způsoby definování clustrů a různé typy clustrů.
2. Způsoby identifikace clustrů, určení faktorů, které řídí rozvoj clustrů.
3. Politiky na využívání clustrů a jejich využití při formování ekonomických rozvojových programů území.

Tento příspěvek se týká hlavně prvních dvou okruhů a jeho cílem je vysvětlit pojem clustru a jeho význam pro analýzu regionální ekonomiky jako jednoho z předpokladů pro formulování rozvojové strategie a její realizaci prostřednictvím konkrétní regionální politiky.

2. Definice clustrů

Clustry lze vymezit jako geograficky soustředěná odvětví, která získávají svoji výkonnostní a konkurenční výhodu tím, že využívají umístění v určité lokalitě a všech faktorů, které s tím souvisí. Tato definice má blízko k tzv. aglomeračním úsporám, ve skutečnosti se aglomerační úspory projevují právě v rámci clustru. Existuje řada různých definic clustrů.

Např.:

clustry jsou výrobní sítě silně vzájemně závislých firem (včetně speciálních dodavatelů) propojené mezi sebou v rámci výrobního řetězce vytvářejícího přidanou hodnotu. V některých případech zahrnují clustry také strategické aliance s univerzitami, výzkumnými ústavy, intenzivními znalostními službami pro podniky, zprostředkujícími organizacemi (konzultanty) a zákazníky [7],

nebo

clustry jsou obchodně-výrobní podniky a neobchodní organizace, pro které je členství v rámci skupiny významným prvkem konkurenceschopnosti každého člena; cluster svazují dohromady odběratelsko-dodavatelské vztahy nebo společné technologie nebo společní zákazníci a distribuční kanály nebo společné pracovní trhy a lidský kapitál [2],

nebo

podnikové clustry jsou geografická soustředění podobných, příbuzných nebo komplementárních podniků, které mají aktivní kanály pro obchodní transakce,

komunikaci a dialog, které sdílejí specializovanou infrastrukturu, pracovní trhy a služby a které jsou vystaveny společným příležitostem či hrozbám [2].

M. Porter v knize Konkurenceschopnost národů [5] vyslovuje hypotézu, že vzájemně provázaná odvětví soustředěná geograficky na vymezeném území jsou hnací silou národního, regionálního a místního rozvoje. Definuje přitom cluster jako

„geografické soustředění vzájemně provázaných firem, specializovaných dodavatelů, poskytovatelů služeb, firem v příbuzných odvětvích a přidružených institucí, jako jsou univerzity, agentury a obchodních asociací různých směrů, které soutěží, ale také spolupracují“.

Zjednodušená definice říká, že cluster je (geograficky soustředěná) skupina vzájemně provázaných odvětví, jejichž vazby navzájem posilují a zvyšují jejich konkurenční výhodu. V této definici přitom za konkurenční výhodu považujeme schopnost firmy (odvětví) působit na globálních trzích, odvětví je zde definováno v užším slova smyslu specifickým druhem zboží (např. personální počítače a ne výpočetní technika, nebo enzymy a ne biotechnologie apod.) a služeb (např. finanční poradenství) a geografickou soustředěností clustru se myslí dosažitelná vzdálenost, tj. oblast, kam lze vycestovat v rámci jednoho pracovního dne.

V rámci clustrů existují dva typy vazeb. Prvý typ – tzv. vertikální vazby jsou vytvořeny dodavatelským řetězcem a jsou to vazby či vztahy od dodavatele k zákazníkovi. Dodavatelsko-odběratelské vztahy v rámci výrobního řetězce mohou být významným stimulem inovací. V mnoha úspěšných clustrech dodavatelé obsluhují nejen lokální klienty, ale působí i na globálních trzích. Druhý typ vazeb jsou vazby horizontální. Ty clustrům umožňují dosáhnout kritické míry, která podporuje specializované služby a infrastrukturu. Mezi vazby patří sdílení podobné technologie, distribuční kanály, dovednosti pracovní síly, infrastruktura, znalosti, know-how, služby, modely podnikání a pod. Je zřejmé, že clustry zahrnují odvětví primární (např. těžba uhlí a zemědělství), sekundární např. výroba, zpracovatelský průmysl) a terciární (služby, např. vzdělávací, finanční apod.).

Clustry vedou ke zvýšenému ekonomického růstu zejména ze tří důvodů:

1. Zvyšují produktivitu tím, že umožňují přístup k specializovaným vstupům a zaměstnancům, zvyšují možnosti přístupu k informacím, k institucím a veřejným statkům.
2. Zvyšují inovační kapacitu firem zrychlováním difúze technologických znalostí a inovací. Navíc konkurenční tlaky uvnitř každého clustru zvyšují samotné firemní pobídky k inovacím.
3. Stimulují rychlejší tvorbu nových firem, protože mnozí zaměstnanci se stávají podnikateli v tzv. spin-off firmách vzniklých odštěpením od původní firmy v důsledku nižších bariér vstupu.

3. Typologie clustrů

Existují různé typologie clustrů [3] a různá hlediska jejich členění.

Vertikální výrobní řetězec (Vertical production chain)

Základem clustru jsou navazující etapy výrobního řetězce. Řetězce od dodavatelů až po zákazníka lze vymezit prostřednictvím analýzy vstupů a výstupů.

Seskupení propojených odvětví (Aggregation of connected sectors)

Tato vymezení využívá Porter [6] zejména pro velké agregace propojených odvětví, která jsou současně i úspěšnými vývozci. Základem clustrů jsou čtyři úrovně souvisejících odvětví nebo

skupin firem: výroba finálních výrobků, zařízení pro výrobu, speciální vstupy do výroby a navazující služby pro výrobu. Takto definované clustry lze používat pro analýzu národních ekonomik. Jedná se přitom o clustry velkého rozsahu, které mohou překračovat i hranice jednotlivých států.

Regionální cluster (Regional Cluster)

Týkají se seskupení propojených odvětví v rámci určitého regionu a konkurenceschopných na světových trzích.

Průmyslový okres (Industrial district)

Průmyslové okresy jsou chápány jako místní koncentrace malých a středních firem, které se specializují na jednotlivé etapy výrobního procesu. Původně byly odvozeny od iniciativ ve třetí Itálii, později byla jejich definice rozšířena na firmy, které mohou dodávat více výrobním procesům, často bývají závislé na velkých firmách.

Sítě (Network)

Sítě firem, jsou svým charakterem blízké průmyslovým okresům. Byly definovány jako specifická forma vztahů mezi ekonomickými partnery, která není založena na trzích nebo na hierarchiích, ale na vzájemné závislosti a tedy na kooperaci. Nemusí být nezbytně koncentrovány geograficky, ale je to pro ně výhodou.

Inovační prostředí (Innovative milieu)

Jedná se o vysokou koncentraci odvětví typu high-tech. O významných high – tech regionech (např. Silicon Valley v USA pro informační technologie apod.) se tvrdí, že zvláštní synergie ekonomických a institucionálních faktorů vytváří inovační prostředí, které se vyznačuje vysokou rychlostí šíření znalostí s učení.

Některé z uvedených typů se překrývají a je obtížné je oddělit.

Z hlediska typologie můžeme rozlišovat i další členění. Lze rozlišovat clustry podle etapy jejich vývoje. Např.:

Fungující clustry jsou ty, které již byly identifikovány a jejich členové si toho jsou vědomi, tj. produkují více, než je součet jednotlivých částí.

Latentní clustry představují příležitosti, které nejsou plně využívány.

Potenciální clustry mají určité podmínky pro existenci, ale postrádají některé vstupy a kritickou míru potřebných faktorů.

Další možností dělení clustrů je jejich vývojová etapa odvozená z životního cyklu. Tak hovoříme např. o clustrech embryonálních nebo vznikajících až po clustry v etapě rychlého růstu nebo dospělosti či zralosti. Přihlíží se přitom k dynamice zaměstnanosti v rámci clustru. Podle vývojové etapy clustru se volí konkrétní politiky pro jejich ovlivnění a podporu.

Jiným hlediskem je specializace clustrů podle odvětví, a to od jediného odvětví po skupinu různých, ale komplementárních a vzájemně provázaných odvětví. V mnoha případech existuje určitý odvětvový technologický prvek, který je základem pro identifikaci clustru – např. cluster automobilový, strojírenský, textilní apod.

Důležitým je hledisko geografické. Ideálním by byl cluster, který je umístěn v jedné lokalitě a obsahující seskupení firem daného odvětví. Některé clustery jsou umístěny v určité oblasti s malým geografickým dosahem (území města), jiné jsou rozprostřeny ve velké oblasti v regionu, v rámci celého státu případně i mimo něj. Hovoří se o clustrech regionálních, národních a mezinárodních. Příkladem může být v ČR existující automobilový cluster, na regionální úrovni je zřejmý např. metalurgický cluster na severní Moravě.

4. Způsoby identifikace clustrů

V literatuře lze nalézt řadu přístupů k identifikaci clustrů. Jejich použití závisí do značné míry na dostupné datové základně. Jeden z častých přístupů je založen na používání tzv. kvantitativních technik, jako jsou analýza vstupu a výstupu (I-O analýza založená na modelech Leontieffa, určená zejména pro vertikálně integrované clustery se zřetelnými vazbami dodavatelů a odběratelů). Jiný přístup je založen na využití tzv. koeficientů lokalizace.

Koeficientem lokalizace (Location Quotient - LQ) se měří koncentrace daného odvětví v regionu ve srovnání s úrovní státu. Porovnává se podíl odvětví na lokální (regionální) zaměstnanosti s podílem národní zaměstnanosti v odvětví, neboli podíl % zaměstnanosti v odvětví „i“ v regionu k % zaměstnanosti v odvětví „i“ ve státě. Je-li koeficient lokalizace větší než 1, pak dané odvětví zaměstnává větší podíl regionální pracovní síly než na úrovni národní, u koeficientu pod 1 je tomu naopak. V praxi se pro posuzování významnosti existence clustru uvažují hodnoty nad pásmem 0,85 – 1,15.

Kvantitativní metody analýzy však neukazují sílu vztahů mezi jednotlivými firmami v rámci clustru, jako jsou spolupráce firem, materiální a informační toky a pod. Proto se dále používají tzv. kvalitativní metody analýzy, kam patří expertní posouzení, metoda interview, přehledy firem apod. Tím se doplní výsledky o údaje jako je úroveň vztahů dodavatel a odběratel, úroveň pracovní síly, požadavky na technologie, infrastrukturu, atd. Přesto v řadě studií je výchozí metodou výpočet koeficientu lokalizace stanovený podle klasifikace odvětví. V zemích Evropské unie se používá klasifikace NACE (český ekvivalent OKEČ – Odvětvová klasifikace ekonomických činností), ve Spojených státech pak klasifikace SIC (Standard Industry Classification). Hodnota LQ nad 1,25 dokazuje regionální specializaci. Pro zachycení dynamiky by bylo potřebné sledovat vývoj LQ i v určitém období.

V České republice je v současné době nedostatek vstupních informací pro přesné kvantitativní analýzy. Český statistický úřad ani jiná veřejná statistika neuvádí I-O tabulky pro odvětví každoročně ani v požadovaném detailu, totéž platí o sledování zaměstnanosti podle OKEČ, které se provádí pouze na prva dvě místa z pěti. Pro podrobnější analýzy by bylo možné využít například výběrového šetření pracovních sil, které je však také zatíženo velkou nepřesností. Jiným zdrojem může být propočet zaměstnanosti z databází o firmách (např. Albertina a j).

Analýza clustrů se provádí na různých úrovních jejich existence. Na nejnižší, tzv. „mikro“ úrovni se jedná o cluster vzniklý kolem jediné, nebo několika velkých firem. Další úrovní je úroveň odvětví a nejvyšší, tzv. „makro“ úroveň představuje úroveň ekonomiky státu. Přehled těchto úrovní a zaměření analýzy udává tabulka 1.

Tabulka 1: Úrovně analýzy clustrů

Úroveň analýzy	Pojem clustru	Zaměření analýzy
Národní úroveň (makro)	Vazby skupin odvětví v ekonomice jako celku	Speciální vzory národní nebo regionální ekonomiky Potřeba inovací, modernizace výrobků a procesů v megaclustrech
Úroveň odvětví (mezo)	Vnitřní a meziodvětvové vazby v různých stádiích výrobního řetězce podobných výrobků.	Analýza SWOT a srovnávací analýza (benchmarking) jednotlivých odvětví
Firemní úroveň (mikro)	Specializovaní dodavatelé soustředění kolem jedné nebo několika základních firem.	Vysvětlování inovačních potřeb Rozvoj strategického podnikání Analýza řetězců a řízení řetězců Příprava inovačních projektů založena na spolupráci

Pramen: [7]

5. Faktory růstu a rozvoje clustrů

Obecně platí, že podniky se umísťují tam, kde je to pro ně ekonomicky výhodné. Základní faktory, které podporují shlukování odvětví do clustrů, vyplývají z aglomeračních úspor, ať se jedná o úspory z urbanizace nebo lokalizace [1]. Clustery se vyvíjejí po dlouhou dobu, která může dosahovat desítek let. Přitom platí, že přežijí jen ty, které dosáhly konkurenční výhody. Clustery jsou poháněny rozvojem daného odvětví (jsou „industry driven“). Je obtížné vytvořit clustery zásahem zvnějšku, například zásahem veřejného sektoru. Clustery lze identifikovat, protože existují v každém státě a vhodně podpořit jejich rozvoj.

Shlukování do clustrů je dynamický proces a souvisí úzce s konkurencí, která zase závisí na inovacích a vyhledávání strategických rozdílů mezi firmami. Úzké vazby mezi odběrateli, dodavateli a ostatními institucemi jsou důležité nejen z důvodů efektivnosti samotné, ale i s ohledem na rychlost zavádění inovací. Umístění firmy ovlivňuje její konkurenční výhodu tím, že působí na její produktivitu a její růst [5].

Jestliže roste jedna konkurenční firma, generuje poptávku po ostatních příbuzných odvětvích. Jak se cluster vyvíjí, stává se vzájemně se posilujícím systémem, kde se přínosy přelévají mezi odvětvími v clustru. Podle Portera je to právě konkurence mezi soupeřícími firmami v clustru, která povzbuzuje růst, protože nutí firmy inovovat, zlepšovat a zdokonalovat technologii. To vede dále k novým firmám vlivem spin – off, podporuje vývoj a výzkum a zavádění nových dovedností a služeb. Protože mnoho odvětví v rámci clustru zaměstnává pracovní sílu podobné kvalifikace, dochází k volnému pohybu lidí mezi firmami a tím i k přelévání znalostí do nových firem. Tím se dále podporuje konkurence a tedy i růst, který může vést k posílení vertikální integrace v rámci clustru nebo k horizontální integraci odvětví.

M. Porter navrhl model clustru, ve kterém se konkurenceschopnosti firem nebo odvětví v dané lokalitě dosahuje prostřednictvím čtyř provázaných vlivů:

Strategie firmy, struktura a konkurenti.

Patří sem strategie a způsoby řízení na podporu inovací, individuální a firemní cíle, které podporují trvalé investice a silné soupeření mezi skupinami místních konkurentů.

Podmínky faktorů.

Zahrnují faktory kvantitativní (přítomnost vysoce specializovaných výrobních faktorů, tj. přírodních zdrojů, kvalifikované pracovní síly, techniky, materiálových vstupů a infrastruktury fyzické, administrativní, informační, vědecké a technické přizpůsobené potřebám jednotlivých odvětví, které se průběžně obnovují), faktory kvality a faktory specializace.

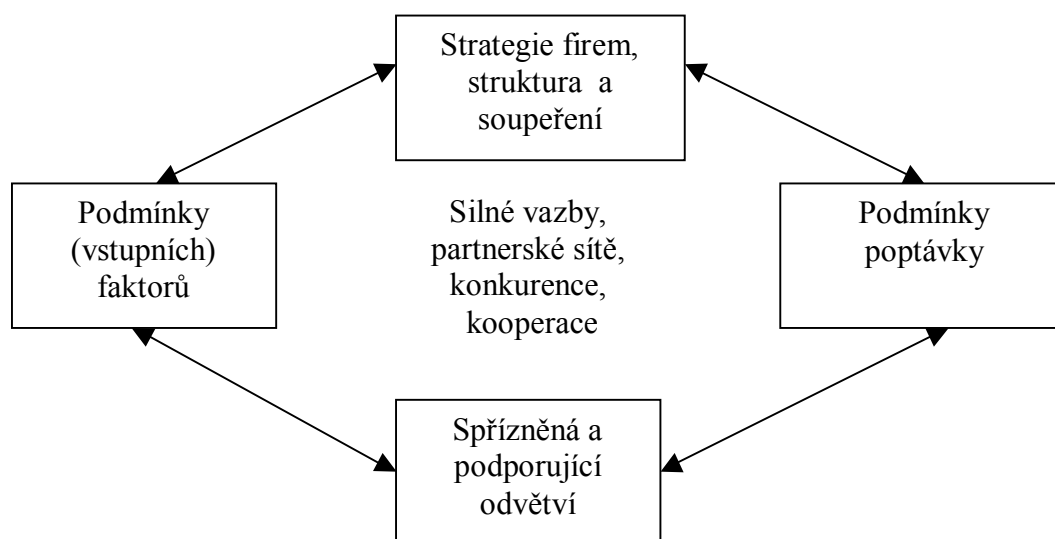
Podmínky poptávky.

Zde patří přítomnost sofistikovaných a poptávajících místních zákazníků, které tlačí firmy do inovací a jejichž potřeby přitahují další firmy, předpoklad uspokojení potřeb i mimo dané území a mimořádná místní poptávka ve specializovaných segmentech, která může být obsloužena i z globálních trhů

Příbuzná a podpůrná odvětví.

Je to kritické množství schopných místních dodavatelů, jejichž specializované vstupy (jako jsou komponenty, zařízení a služby) jsou integrujícími podmínkami pro inovace v daném odvětví, dále konkurenceschopné místní firmy v odvětvích příbuzných svojí technologií, požadavky na znalosti pracovní síly nebo zákazníky.

Grafické znázornění těchto vlivů ve formě kosočtverce vytváří tzv. Porterův diamant [5] na obrázku 1.



Obr. 1: Porterův diamant clustru

Někdy se přidává k diamantu další prvek, a to vláda se svými politikami a jednotlivými opatřeními, kterými se věnuje podpoře daného odvětví.

Podle navržené metodiky se popisují jednotlivé clustry tak, aby na základě provedené analýzy byly nalezeny další podpůrné programy, které zajistí jejich růst, zvýšení zaměstnanosti a podporu inovacím. Přístup podle M. Portera se používá např. ve Spojených státech, ve Velké Británii a ve Finsku, kde byly identifikovány clustry jak na regionální, tak i na národní úrovni.

V literatuře se uvádí i další faktory, které přispívají k rozvoji clustrů. Jsou to zejména aglomerační efekty. Firmy umístění v prostorové blízkosti profitují z nižších dopravních a transakčních nákladů a z kvalifikované a vzdělané pracovní síly v daném nebo návazném odvětví. Aglomerační úspory mohou zase pobízet konkurenci, což povzbuzuje přenos informací, znalosti a transfer technologií mezi firmami a může to vést k novému růstu odvětví a tedy k celkovému růstu clustru.

6. Politika regionálního rozvoje s využitím clustrů.

Tradiční politika ekonomického rozvoje se zaměřuje na individuální potřeby konkrétních firem, případně odvětví. Politiky postavené na bázi clustrů chápou firmy a odvětví jako systém. Soustřeďují se na přípravu strategií, které povzbudí efektivní alokaci omezených zdrojů pro hospodářský rozvoj měst a regionů, poskytnou nástroje pro posílení odvětví v regionu. Tím, že se identifikují clustry a pochopí se specifické potřeby odvětví v rámci clustru (tj. např. požadavky na infrastrukturu nebo na pracovní sílu), mohou odpovědní stratégové regionálního rozvoje stavět na existujících silných stránkách v regionu a poskytovat odpovídající pomoc podnikům.

Je-li identifikován cluster, jsou ihned zřejmé případné mezery v celkovém výrobním procesu. Pak lze naplánovat doplnění těchto mezer dalším odvětvím nebo firmami tak, aby výrobní proces v rámci clustru byl úplný. Vhodnými zásahy se tak podpoří konkurence a to vede k dalšímu ekonomickému růstu. Rozvojem dodavatelských sítí, nebo příbuzných podpůrných služeb, které obsluhují velké firmy v rámci clustru se diverzifikuje ekonomická základna.

Ve Spojených státech byly navrženy ekonomické rozvojové strategie na bázi clustrů v mnoha státech (např. Arizona, Kalifornie, Minnesota, Severní Karolína, Washington a další). Evropské státy a regiony zpracovaly řadu programů a případových studií ke clustrům, jako např. regiony v severní Itálii (Emilia Romana), v Německu (Baden Württemberg), studie zpracované na zakázku vlády ve Finsku, Velké Británii, Holandsku a jiných zemích nebo i programy na úrovni OECD [4, 7]. Zastánci rozvoje clustrů tvrdí, že clustry, které obsahují různá odvětví, jsou lépe adaptabilní ke změnám a lépe odolávají poklesům v rámci ekonomického cyklu.

7. Identifikace regionálních clustrů v Moravskoslezském kraji

Moravskoslezský kraj je tradičně chápán jako kraj průmyslový a je spojován s hornictvím a hutnictvím. Ve skutečnosti v současné době je jeho výrobní základna silně diverzifikovaná, jak o tom vypovídají následující údaje.

Identifikace clustrů vychází z odvětvové klasifikace OKEČ, která obsahuje podle prvních dvou míst v ČR celkem 59 odvětví. Za základ pro počáteční identifikaci clustrů byla použita databáze firem Albertina. V Moravskoslezském kraji podle přehledu firem není zastoupeno pouze 5 odvětví. Provedeme-li hrubý propočet koeficientu lokalizace pro

jednotlivá odvětví na území severní Moravy (Moravskoslezského kraje), pak celkem 16 odvětví vykazuje hodnotu LQ nad 1 a 9 odvětví má hodnotu LQ větší jako 1,25. Dá se tedy předpokládat, že se jedná o odvětví která tvoří základ clustru. Pro analýzu je však důležité brát v úvahu i konkrétní počet zaměstnanců a počet firem, a dále pak konkrétní zaměření firmy – její výrokovou orientaci, vazby na dodavatele, odběratele a úroveň exportu, která svědčí o její konkurenceschopnosti. Tato analýza není předmětem příspěvku.

V tabulce 2 je uveden přehled odvětví s koeficientem lokalizace nad 1,25 a zaměstnaností nad 1000 zaměstnanců.

OKEČ	Odvětví	Zaměstnanost	Počet firem	LQ
02	Lesnictví, těžba dřeva a přidružené činnosti	4500	100	1,60
10	Dobývání černého uhlí	15200	9	3,52
18	Výroba kloboučnických výrobků	1500	1	9,09
23	Koksování	1400	2	3,58
27	Výroba kovů vč. hutního zpracování	40900	38	5,16
34	Výroba dvoustopých motorových vozidel	8200	19	1,27
35	Výroba ostatních dopravních zařízení	2700	12	1,37
40	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, páry a teplé vody a chladu	7100	34	1,42
60	Pozemní doprava	1200	1224	1,37
90	Odstraňování odpadních vod a pevných odpadů	3000	92	1,36

Pramen: Vlastní propočty

Tabulka 2: Vybraná odvětví Moravskoslezského kraje (1)

Pro přesnější analýzu je nezbytné zkoumat i podrobnější členění odvětví na více míst OKEČ. Pak dostaneme například tyto hodnoty:

OKEČ	Odvětví	Zaměstnanost	Počet firem	LQ
15120	Výroba a zpracování masa	1100	2	3,10
15900	Výroba nápojů	400	2	3,58
17100	Úprava textilních vláken	800	6	3,72
24120	Výroba barev a pigmentů	750	1	4,33
24400	Výroba léčiv	900	2	4,79
27500	Odlévání kovů, slévárenství	2200	12	3,10
29130	Výroba ventilů a armatur	1900	8	3,99
29510	Výroba strojů pro metalurgii	3100	5	7,57
29520	Výroba stavebních a důlních strojů	2700	14	3,05

Pramen: Vlastní propočty

Tabulka 3: Vybraná odvětví Moravskoslezského kraje (2)

Je zřejmé, že tato odvětví si zasluhují podrobnější analýzu. Je však třeba upozornit, že cluster netvoří pouze jedno odvětví, ale že v rámci clustru je navázáno i několik spolupracujících odvětví. Tak např. strojírenský cluster zahrnuje v rámci regionu i hutnictví (na vstupu) a stavbu konstrukcí a další výroby (na výstupu), tj. může jej tvořit několik odvětví podle klasifikace OKEČ, např. 27 – výroba kovů včetně hutního zpracování, 28 – výroba kovových konstrukcí, 29 – výroba strojů a zařízení, 31 – výroba energetických strojů, 33 – výroba přesných strojů a přístrojů. Textilní cluster pak zahrnuje např. odvětví 17 – textilní průmysl, 18 – oděvní průmysl, 19 – činění a úprava usní a pod. K těmto odvětvím však můžeme přiřadit i další.

8. Závěr

Příspěvek je úvodní informací k problematice odvětvových seskupení, „industry clusters“, která zasluhuje rozpracování i v českých podmínkách a posléze využití pro regionální plánování rozvoje a realizaci regionální politiky. Dosavadní zkušenosti s využitím clustřů při provádění regionální politiky ve vyspělých státech ukazuje, že lze očekávat přínosy z jejich podpory zejména pro ekonomický rozvoj regionů, veřejný sektor, existující i nová odvětví, investice do lidského kapitálu a další oblasti. Pro přesné určení, co vytváří efektivní politiku clustřů a jakou roli by měla hrát v rozvojových ekonomických strategiích bude zapotřebí dalšího výzkumu zaměřených jak na analýzy, tak zejména na jejich realizaci.

Literatura:

1. Maier, G., Tödling, F.: Regionálna a urbanistická ekonomika. Teória lokalizácie a priestorová štruktúra. Bratislava, Elita 1997
2. Bergman, E. M., Feser, E., J.: Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications. Regional Research Institute, WVU 1999
3. Business clusters in the UK – A first assessment. Department of Trade and Industry by a consortium led by Trends Business Research. 2001
4. Innovative Clusters: Drivers of National Innovation Systems. OECD Proceedings, 2001
5. Porter M.: The Competitive Advantage of Nations. New York. Free Press, 1990
6. Porter, M.: Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. Economic Development Quarterly, Vol. 14, No. 1, February 2000, pp. 15 – 34
7. Roelandt, T. J. A., den Hertog, P. (Ed.): Cluster Analysis & Cluster Based Policy in OECD Countries. Hague Utrecht, OECD Focus Group, 1998

Poznámka:

Tento příspěvek vznikl za podpory výzkumného záměru CEZ:J17/98:275100015. Patří mezi první příspěvky k problematice regionálních clusterů publikovaných v České republice.

Publisher in:

Ekonomická revue, 2002, roč. V, č. 2, s. 50 – 60, ISSN 1212-3951.